

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ — міжнародна організація. Ідея створення такої організації на заміну Ліги Націй виникла під час 2-ї світової війни. Назву «Об'єднані нації» запропонував президент США Ф.-Д. Рузвельт, вперше її використали у «Декларації Об'єднаних Націй» від 1 січня 1942, яку підписали представники 26-ти держав. Документ стосувався післявоєн. організації світу та програми об'єднання зусиль у боротьбі проти країн, що розв'язали 2-у світ. війну. Утворенню ООН передувало проведення кількох конференцій: Моск. конф. міністрів закордон. справ Великої Британії, СРСР, США за участі посла Китаю в СРСР (1943), на якій прийнято Декларацію чотирьох держав; Тегеранської конференції 1943 глав Великої Британії, США та СРСР; конф. у Думбартон-Оксі (передмістя Вашингтона) представників Великої Британії, США, СРСР і Китаю (1943); Кримської конференції 1945. Зрештою на Сан-Франциській конференції 1945 був прийнятий Статут ООН, що визначає осн. цілі та принципи діяльності цієї організації. Після ратифікації Статуту ООН більшістю держав-учасниць конф. документ набрав сили 24 жовтня 1945, цей день і вважають офіц. датою створення ООН.

Згідно зі статтею 1 Статуту осн. цілями ООН є: підтримка миру і міжнар. безпеки; розвиток дружніх відносин між націями на основі принципу рівноправності та самовизначення народів; співпраця для вирішення міжнар. проблем екон., соц., культур. і гуманітар. характеру, а також заохочення й розвитку поваги до прав людини, незважаючи на расу, стать, мову та віросповідання; бути центром узгодження дій націй задля досягнення цих цілей. При виконанні положень Статуту держави-чл. діють керуючись принципами, закладеними у статті 2: суверенна рівність усіх чл.; сумлінне виконання державами-чл. зобов'язань, взятих на себе відповідно до Статуту; вирішення ними міжнар. суперечок мирними засобами; утримання від застосування сили або погрози силою проти ін. держави; повага до територ. цілісності та політ. незалежності будь-якої держави; невтручання у внутр. справи ін. держави; надання державами-чл. допомоги ООН у всіх її діях відповідно до Статуту, а також утримання від допомоги будь-якій країні, проти якої ООН чинить дії превентив. або примус. характеру. Принципи, вміщені у статтях 1 і 2 Статуту, є основополож. принципами, покладеними в основу сучас. міжнародного права.

Осн. органи ООН: Генеральна Асамблея ООН, Рада Безпеки ООН (РБ), Екон. і Соц. Рада, Рада з опіки, Секретаріат, Міжнародний Суд ООН. До спеціалізов. установ ООН (міжуряд. самост. організації, пов'язані з ООН спец. угодою) належать Міжнародна організація

праці (МОП), ЮНЕСКО, ВООЗ, Міжнар. організація цивіл. авіації та ін. Окремі інституції та програми ООН за-проваджено спец. рішеннями ГА, серед них — Упр. Верхов. комісара у справах біженців, Фонд у галузі народонаселення, Дитячий фонд ООН. Офіц. мови ООН — англ., араб., іспан., китай., рос., французька. З метою підтримання міжнар. миру і безпеки Статут ООН (Глава VII) наділив РБ винятк. функціями. Вона визначає, чи є наявною загроза миру, порушення миру чи акт агресії (стаття 39), закликає сторони у спорі врегулювати його мирним шляхом, може вимагати від них виконання тимчас. заходів, які вважатиме необхідними (стаття 40). При застосуванні положень Глави VII РБ не обов'язково чітко встановлює, який саме зі складів порушень за статтею 39 має місце, а може задовольнитися лише вказівкою на відповідну Главу Статуту. Незважаючи на положення резолюції 3314 (XXIX) ГА щодо визначення агресії, РБ неохоче констатує факт зброй. агресії і є досить стриманою в оцінці дій. Напр., у резолюції РБ щодо нападу Іраку на Кувейт 1990 вказано, що «вторгнення Іраку до Кувейту становило злам (грубе порушення) миру у світі і міжнародної безпеки». Для вирішення конфлікт. ситуації РБ може застосувати заходи невійськ. характеру — повне або частк. переривання екон. відносин, залізнич., мор., повітр., пошт., телеграф., радіо-або ін. засобів комунікації, а також розрив дипломат. відносин (стаття 41). Якщо вжиття таких заходів не досягнуло своєї мети, РБ уповноважена застосовувати сухопутні, повітр. або мор. ЗС, здійснювати блокаду та проводити міжнар. військ. і миротворчі операції. Як приклад — операції ООН на тер. колиш. Югославії (1991–95), у Сомалі (1992–95), Сьєрра-Леоне (1999–2005), Кот-д'Івуарі (2004–17) та ін. Крім того, резолюціями РБ запроваджують місії ООН з підтримки миру в країнах, що виходять зі зброй. конфліктів. Серед них — контрол. місія ООН в Анголі (1991–95), місії у Конго (1999–2010) та Судані (2005–11), у справах тимчас. адміністрації в Косово (від 1999 і донині). Положення Статуту ООН та його Глави VII жодним чином не обмежують невід'ємне право на індивід. або колективну самооборону, якщо відбудеться зброй. напад на державу-чл. ООН, до тих пір, доки РБ не застосує заходів на підтримку міжнар. миру і безпеки (стаття 51). В останні роки ООН часто критикують за громіздкість її структури, негнучкість і неспроможності вирішувати конфлікти у різних частинах світу. Вона втрачає довіру як міжнар. організація, оскільки часто приймає рішення враховуючи політ., а не юрид. фактори.

Україна є однією з країн-засн. ООН. На конф. у Думбартон-Оксі 1943 представники СРСР вперше

порушили питання про прийняття до ООН всіх 15-ти респ. СРСР як окремих чл., однак така пропозиція не знайшла підтримки. На Крим. конф. 1945 делегації США та Великої Британії погодилися запросити лише УРСР і Білорус. РСР до складу держав-засн. ООН. На заключ. засіданні конф. у Сан-Франциско 26 червня 1945 представники 50-ти держав, зокрема і УРСР, підписали Статуту ООН і Міжнар. Суду ООН. Участь України у діяльності ООН можна поділити на 2 етапи: у складі СРСР та вже як незалеж. держави. УРСР не мала влас. зовн. політики, тому діяльність укр. дипломатії в ООН у рад. часи була обмежена рамками зовн. політики СРСР. Із проголошенням незалежності 1991 значення ООН для України суттєво зросло. У Постанові ВР України «Про основні напрями зовнішньої політики України» (1993) вказано, що активна участь в ООН та її спеціалізов. установах є пріоритет. напрямом діяльності України у всесвіт. міжнар. організаціях (втратила чинність 2010 у зв'язку із прийняттям Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики»). 1997 представника України — Міністра закордон. справ Г. Удовенка — обрали Головою 52-ї сесії ГА ООН, що надало додатк. можливості Україні для просування своїх нац. інтересів на міжнар. рівні.

Як держава-засн. ООН Україна надає великого значення діяльності з підтримання миру і міжнар. безпеки. У Преамбулі Закону «Про участь України у міжнародних операціях з підтримки миру і безпеки» (1999) зазначено, що вона розглядає участь у міжнар. операціях з підтримання миру і безпеки як важливу складову своєї зовн. політики. Згідно зі статтею 2 цього Закону Україна бере участь у міжнар. операціях ООН, рішення на проведення яких прийнято РБ, а також у складі багатонац. сил, створ. за згодою РБ. Починаючи від липня 1992, Україна виступає актив. контрибутором військ. і поліц. персоналу до операцій ООН з підтримання миру. Укр. військовослужбовці представляють Україну у 6-ти таких операціях: Місії ООН зі стабілізації в Конго, Місії ООН у Пд. Судані, Силах ООН з підтримання миру на Кіпрі, Місії ООН у справах тимчас. адміністрації в Косово, Тимчас. силах ООН із забезпечення безпеки в Аб'ей та Багатопрофіль. інтегров. місії ООН зі стабілізації у Малі. Найбільший за чисельністю — укр. нац. контингент у складі Місії ООН зі стабілізації в Конго, що включає 18-й окремий вертоліт. загін ЗС України. За роки миротворчої діяльності України у рамках ООН загинуло 55 укр. військовослужбовців (див. також Миротворчі сили). 1994 на 49-й сесії ГА ООН Україна виступила ініціатором Конвенції про захист миротвор. персоналу ООН і однією з перших її підписала (1995 ратифікована ВР України).

Із поч. зброй. агресії РФ проти України від 2014 ООН відіграє важливу роль у намаганні вжити заходів задля підтримки миру і безпеки у регіоні. Відтоді проведено понад 40 засідань РБ ООН, на яких обговорювали питання рос. агресії проти України, однак жодного рішення із

засудженням акту зброй. агресії РФ не ухвалено. Причина цього — постійне членство РФ у РБ, що дає можливість їй застосовувати право вето на будь-які рішення РБ і процедури ухвалення рішень РБ, коли воно має бути прийняте консенсусом, тобто одноголосно. Відтак, незважаючи на факт зброй. агресії і навіть визнання його у низці резолюцій ГА ООН, РБ і досі не застосувала заходів, передбачених статтями 41 і 42 Статуту. Тим не менш 21 липня 2014 РБ ухвалила резолюцію 2166 у зв'язку зі збиттям цивіль. літака авіакомпанії «Малайзійські авіалінії», що виконував рейс МН17, у повітр. просторі над тер. Донец. обл., яку контролюють ЗС РФ. Усі 298 пасажирів і чл. екіпажу загинули, а міжнар. розслідування трагедії триває і досі. Проект резолюції підготували 25 країн, серед яких — Україна, Австралія, Малайзія, Нідерланди, США, Велика Британія, Німеччина. У січні 2015 ВР України своєю постановою затв. звернення до ООН, Європ. парламенту, Парламент. Асамблеї Ради Європи, НАТО, нац. парламентів держав світу про визнання РФ державою-агресором. У документі вказано, що на підставі Статуту ООН та Резолюції ГА ООН 3314 «Визначення агресії» від 14 грудня 1974 ВР України визнає РФ державою-агресором та закликає своїх міжнар. партнерів визнати РФ державою-агресором, що всебічно підтримує тероризм та блокує діяльність РБ, чим ставить під загрозу міжнар. мир і безпеку. У березні 2015 Україна звернулася до РБ із запитом щодо розгортання на її тер. операції з підтримання миру під егідою ООН. ГА ООН також є важливим елементом міжнар. тиску з метою змусити РФ припинити збройну агресію та розпочати деокупацію захоплених тер. України. Починаючи від 2014, ГА ООН ухвалила низку резолюцій щодо підтримки суверенітету, територ. цілісності та непорушності кордонів України, а також закликів до РФ припинити триваюче порушення принципів міжнар. права та збройну агресію проти України. Серед них — резолюції ГА ООН 68/262 «Територіальна цілісність України», 71/205, 72/190, 73/263, 74/168, 75/192 «Ситуація з правами людини в Автономній Республіці Крим та місті Севастополь, Україна», 73/194, 74/17 та 75/29 «Проблема мілітаризації Автономної Республіки Крим та міста Севастополь, Україна, а також частин Чорного та Азовського морів». Положеннями цих резолюцій РФ була однозначно кваліфікована як держава-окупант, її закликали негайно припинити тимчас. окупацію тер. України. У березні 2014 на запрошення України ООН розгорнула Місію з прав людини для моніторингу ситуації з правами людини в країні з особливою увагою до АР Крим, сх. і пд. регіонів України, а також регуляр., точним та публіч. звітуванням Верхов. комісара ООН з питань прав людини щодо проблем та ризиків. Місія готує регулярні доповіді про ситуацію з правами людини на окупов. тер. і відповідні рекомендації.

Рекомендована література

1. Голуб Н. В., Клімкін П. А. Україна та міжнародні організації: Інформ.-довідк. вид. 2010;
2. Антонович М. Міжнародне право: Навч. посіб. 2011;
3. Гердеґен М. Міжнародне право / Пер. з нім. 2011 (усі – Київ).

Е. В. Шишкіна

Бібліографічний опис:

Організація об'єднаних націй (ООН) / Е. В. Шишкіна // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2022. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-75634>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).